

Motion till riksdagen 2005/06:Ju381

av **Johan Pehrson m.fl. (fp)**

Liberalt fokus på brottsoffer

Motionen delad mellan flera utskott

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Fler brottsoffer – men låga chanser till upprättelse	4
Misslyckad socialdemokratisk styrning av rättsväsendet	4
Liberal politik för färre brottsoffer	5
Respektera brottsoffers rättigheter	7
Alla brott ska utredas	7
Ökat fokus på förundersökningarna	8
Förbjud mobiltelefoner inom kriminalvården och rättspsykiatri	8
Stärk skyddet mot systematisk förföljelse	10
Stärk brottsoffers och vittnens situation i rättsprocessen	11
Särskilt utsatta brottsoffer	12
Barn i rättsprocessen	12
Barn som lever i familjer med våld	13
Medling – unga lagöverträdare möter brottsoffren	13
Stödfunktioner för unga brottsoffer i varje kommun	14
Kommunernas ansvar för stöd till brottsoffer	14
Brottsförebyggande åtgärder i den offentliga miljön	14
Kommunernas ansvar enligt socialtjänstlagen	14
Stöd till ideella brottsofferorganisationer	15
Vittnesstödsverksamheten	15
Säkerhet för vittnen och målsägare	16
Inrätta ett EU-program för vittnesskydd och brottsoffers säkerhet	17
Skadestånd	17
Underlätta för brottsoffren att få ut skadeståndet	17
Stärk möjligheten till skadestånd när gärningsmannen är under 15 år	18
Förbättra möjligheterna till brottsskadeersättning för sakskada	18
Ändra reglerna om skadestånd och bodelning	18
Avskaffa regeln om avdrag för självriskbelopp	19
Inför ersättning för sorg och saknad	20

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förundersökningar och utbildning gällande förhörsmetodik.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om forskning, statistik och kartläggning av vad som händer under förundersökningarna och hur de kan förbättras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett konkret lagförslag mot systematisk förföljelse, s.k. stalking.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som möjliggör för läkare att förbjuda mobiltelefoner och användning av Internet vid psykiatriska kliniker.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samordnad information, kunskap och bemötande av vittnen, brottsoffer och särskilt utsatta brottsoffer genom hela rättsprocessen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om information från kriminalvården till brottsoffret om gärningsmannens permissioner och frigivning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kriminalvårdens behandlingsprogram skall omfatta ett brottsofferperspektiv.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det bör införas en uttrycklig rätt för målsägande att inför domstol avge sin berättelse om hur brottet har påverkat henne eller honom.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att brottsoffrens perspektiv skall ägnas särskild uppmärksamhet vid utformningen av olika styrdokument för rättsväsendet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det processuella regelverket för förhör bör ses över med ett tydligt brottsoffer- och vittnesperspektiv.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att landets samtliga domstolar skall ha ett särskilt inrättat rum för vittnen och målsägande.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en stödfunktion till unga brottsoffer i varje kommun.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunernas skyldighet att hjälpa brottsoffer och stöd till ideella brottsofferorganisationer.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rutinerna kring reglerna om spårmarkering, sekretessmarkering och kvarskrivning samt skälig ersättning i samband med kostnader för fingerade personuppgifter.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett nationellt personsäkerhetsprogram.

Fel! Okänt namn på

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige bör arbeta för att EU skall inrätta ett gemensamt program för vittnesskydd och brottsoffers säkerhet.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en översyn gällande ett nytt system för utbetalande av skadestånd i samband med brott.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om brottsskadelagens bestämmelser gällande sakskador.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en ändring av reglerna gällande skadestånd på grund av brott och bodelning.²
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om avskaffande av regeln om avdrag för självriskbelopp samt avskaffande av Brottsoffermyndighetens rätt att sänka ett av domstol utdömt och materiellt prövat skadestånd.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att införa rätt till ersättning för sorg och saknad.²

¹ Yrkande 4 hänvisat till SoU.

² Yrkanterna 19 och 21 hänvisade till LU.

Fel! Okänt namn på

Fler brottsoffer – men låga chanser till upprättelse

År 2004 anmäldes i Sverige ca 1 249 000 brott (källa: BRÅ). Bakom dessa anonyma siffror finns brottsoffer. Det handlar om människor som främst är offer för en annan individs missdåd men sekundärt för samhällets misslyckade brottsförebyggande och brottsbekämpande insatser. Det är människor som har utsatts för t.ex. misshandel, våldtäkt, stöld, rån och bostadsinbrott. Människor som i många fall har drabbats av otrygghet, trauman, fysiska och/eller psykiska skador och andra rättsförluster till följd av brottet. I allra värsta fall är det också människor som har mist sitt liv till följd av en annan persons gärning.

En viktig upprättelse för brottsoffret, eller brottsoffrets anhöriga, är att brottet verkligen utreds och att gärningsmannen åtalas för brottet. I socialdemokraternas Sverige är dock chansen till en sådan upprättelse minimal. År 2004 kunde endast 16 % av de anmälda brotten bindas till en gärningsman och således klaras upp. Den som utsätts för våldtäkt, rån eller inbrottsstöld har ytterst små chanser att se brottet klaras upp. År 2004 klarades endast 13 % av våldtäkterna upp, 11 % av rånen och 4 % av inbrottsstölderna!

Samtidigt har vi i Sverige under elva års socialdemokratiskt styre fått fler brottsoffer, över 100 000 fler brott anmäldes 2004 jämfört med 1994. Vi har fått fler människor som får sina liv förstörda, blir av med sina ägodelar eller ser anhöriga och vänner brytas ned.

Misslyckad socialdemokratisk styrning av rättsväsendet

Den socialdemokratiska regeringens raserande av närpolisreformen – åren 1999–2003 har det lagts ned ca 60 närpolisstationer runt om i landet – och urholkande av polisens budget med för få poliser som följd, minskar också chansen att faktiskt få hjälp när man utsätts för brott. Sommaren 2003 kom Riksdagens revisorerers rapport (2002/03:19) som visade att polisen skrev av 75 % av alla brottsanmälningar år 2002. Merparten av anmälningarna skrevs av direkt utan att någon förundersökning inletts.

Vetskapen om att svensk polis har omfattande brister i sin verksamhet och lider av strukturella problem är inte ny. I betänkandet från Göteborgskommittén (SOU 2002:122) riktades hård kritik för bristande samordning och ledning av den svenska polisen. Det bekräftades i en rapport inom ramen för regeringens narkotikasamordnare. Denna rapport, ”Organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet” (presenterades den 29/6 2004), pekar både på avsaknaden av en sammanhållen strategi för polisen och ett övergripande samordningsansvar för polisens och tullens samarbete mot narkotikabrottsligheten. Den visar att Sverige ligger långt efter i kampen mot den grova brottsligheten – vilket får allvarliga konsekvenser för de människor som utsätts för brotten i spåren av denna typ av hänsynslös kriminalitet.

Elva år av socialdemokratisk kriminalvårdspolitik visar också brister i bl.a. uppfyllandet av själva huvuduppgiften för kriminalvården: att minska återfall i brott för dem som en gång tagits in i kriminalvården. Statskontorets rapport ”Effektivitetsgranskning av kriminalvården” (2003:20) visar att kriminalvården inte ens har satt upp några operativa mål för att minska återfall. Det sker visserligen sedan några år en uppföljning av återfallen men den används inte för att styra verksamheten. Det finns heller ingen total återfallsstatistik för samtliga år. Dagens vetenskap om att medeltalet för återfall i brott inom tre år är 40 %, och så mycket som över 70 % inom vissa kategorier av påföljder och klientgrupper, säger oss alltså bara en del. Men det säger oss med säkerhet att fler människor kommer att råka ut för brott av någon som redan tidigare har utfört brottsliga gärningar.

Liberal politik för färre brottsoffer

Folkpartiet liberalerna vill sätta brottsoffren i fokus. De har rätt till hjälp och bemötande med kunskap, respekt och förståelse från alla berörda myndigheter. Brottsoffer kan bara få upprättelse om brottet utreds, gärningsmannen åtalas och möjligheten till skadestånd från gärningsmannen används. Vi måste öka brottsoffrens chanser till en sådan upprättelse. De har rätt att få samhällets fulla stöd på vägen tillbaka från en ofta traumatisk upplevelse. Vi vill också betona vikten av att satsa på brottsförebyggande arbete och på kriminalvården. Utan tillräckliga insatser mot dem som har fastnat i brottslighet kan det aldrig bli färre brottsoffer.

I augusti 2005 antogs ett nytt, fördjupat rättspolitiskt program vid Folkpartiets landsmöte. Programmet utvecklar tre delar med tydligt brottsförebyggande syfte: Kraftsamling mot ungdomsbrottslighet, Samlad attack mot alkohol- och narkotikamissbruk samt Nystart för polisen – en synlig poliskår. I våra riksdagsmotioner inom rättspolitiken, bl.a. ”Återupprätta förtroendet för kriminalvården”, ”Liberal polispolitik”, ”Stärk domstols- och åklagarväsendet” samt ”Förändringar i straff- och processrätten” ställer vi flera krav på nödvändiga åtgärder för rättsväsendet.

Vi vill tydliggöra att med socialliberala utgångspunkter framstår värdet av rättssamhället som särskilt viktigt. Det är de mest utsatta människorna som drabbas hårdast när brottsligheten får breda ut sig. Det är också en kombination av effektiv brottsbekämpning och undanröjande av sociala problem, som segregation och drogmissbruk, som är den långsiktigt bästa strategin att stärka rättssamhället.

Utan stöd hos det stora flertalet medborgare kan rättssystemet inte fungera. Civilkurage hos enskilda medborgare kan förhindra att många brott begås och är nödvändigt för att våga anmäla ett brott och vittna i rätten samt att försvara de värderingar som rättssamhället vilar på. Men civilkurage bygger också på att samhället kan erbjuda hjälp och skydd om den som ingriper mot ett brott eller vittnar i en rättegång sedan utsätts för hot och trakasserier av brottslingen.

Fel! Okänt namn på

Att öka medborgarnas trygghet genom att minska brottsligheten är självklart inte endast ett ansvar för de s.k. rättsvårdande myndigheterna. Det brottsförebyggande arbetet är i ett brett perspektiv det mest effektiva för att tränga tillbaka brottsligheten. Tillväxt-, skol-, social- och integrationspolitik är alla centrala för att lägga grunden till ett samhälle där det är mer självklart att följa lagen. Otrygga uppväxtförhållanden, dålig normbildning från vuxen-världen, bristfälliga skolor och otillräckliga resurser till barn med problem är i sig en grogrund för brottslighet. Integrationspolitiken är också avgörande för att minska de strukturella klyftorna i Sverige. I segregationens spår kan i värsta fall subkulturer med kriminalitet i fokus följa. Därför är det omfattande integrationspolitiska programmet, ”Bryt utanförskapet”, som antogs vid Folkpartiets landsmöte i augusti 2005, ett viktigt arbete även för minskad brottslighet och färre brottsoffer.

Den psykiatriska vården måste också förbättras – psykiskt sjuka människor som begår brott måste få rätt behandling, både för sin egen skull och för att förebygga att ytterligare brott begås. I Folkpartiet liberalernas partimotion ”Reformerad psykiatrisk vård” föreslår vi därför ett antal förbättringar av vården för psykiskt sjuka.

En skärpt alkohol- och drogpolicy är mycket viktigt för att minska brottslighetens orsaker. Detta framkommer tydligt i en rapport från BRÅ, ”Brottsutvecklingen i Sverige” (september 2004), där kopplingen mellan våldsbrott och alkohol belyses. Rapporten visar att alkoholkonsumtionen under de senaste tio åren har ökat med 30 % i Sverige till 10,3 liter ren sprit per vuxen person och år. Samtidigt har antalet polisanmälda våldsbrott ökat med 20 % under denna period. Forskningens slutsats att för varje liter den genomsnittliga alkoholkonsumtionen ökar stiger våldsbrottsligheten med 7 %, utgör viktig kunskap i arbetet för att förebygga såväl ökad alkoholkonsumtion som ökad våldsbrottslighet.

Narkotikabrottsligheten är i dag navet i många kända kriminella nätverk. Antalet anmälda narkotikabrott ökade år 2004 med 10 procent jämfört med året innan. Narkotikabrottsligheten genererar vidare kriminalitet i alla led: från storskalig smuggling till gatuförsäljning och vidare till missbrukare. En undersökning från Polisförbundet, ”Har Sverige fått egna Harlem?” (maj-juni 2004), visade att närpoliserna i Sverige uppskattar att 57 % av den s.k. vardagsbrottsligheten med inbrott i bostäder och bilar samt personrån begås av narkomaner. Verkningsfulla åtgärder för att minska narkotikamissbruket och behandla de som redan har fastnat i missbruket, är viktiga för att förhindra att fler människor blir offer för narkotikarelaterad brottslighet.

I Folkpartiet liberalernas riksdagsmotion ”Narkotika-, alkohol och tobaksfrågor” presenterar vi en omfattande politik inom dessa områden. I vår riksdagsmotion ”Bekämpa narkotikabrottslighet och alkoholmissbruk” (2005/06), slår vi fast många insatser för att stärka de brottsbekämpande myndigheternas arbete och samarbete med andra berörda myndigheter mot missbruket och den brottslighet som följer i missbrukets spår.

Respektera brottsoffers rättigheter

När en individ utsätts för brott rubbas förtroendet för samhället. Denna känsla förstärks om personen bemöts negativt eller med ointresse och okunskap av de rättsvårdande myndigheterna. Ett bemötande med respekt, förståelse och erkännande förstärker i stället känslan av upprättelse och tillit till samhället. Detta är viktigt för att brottsoffret inte ska uppleva sig kränkt två gånger – först av förövaren och sedan av samhället. För att brottsoffret ska kunna känna en viss upprättelse efter att ha utsatts för den kränkande handling som en brottslig gärning innebär, måste hela rättskedjan fungera. Bemötandet vid polisanmälan, kontakten med åklagare och målsägandebiträde samt under en eventuell rättegång i domstol är av avgörande vikt. Att det anmälda brottet faktiskt utreds ordentligt av polisen och att åklagaren på ett klart och tydligt sätt motiverar en eventuell åtalsunderlåtelse är också betydelsefullt. Skadestånd från gärningsmannen har även betydelse som en del i upprättelsen och till hjälp för t.ex. sjukhuskostnader, terapikostnader eller för förstörd egendom. Men det viktigaste är ändå att brottsoffret leder till åtal och att gärningsmannen döms för sitt brott.

När ett brott har begåtts ska en självklar princip gälla i brottmålsprocessen: Brottsoffrets rättigheter ska ges samma prioritet som den misstänkte och rättsprocessen får inte medföra att brottsoffrets problem på något sätt ökar så att följden blir s.k. sekundär viktigmisering. I varje del av rättskedjan bör brottsoffrets situation därför särskilt beaktas. Vid utformningen av olika styrdokument på rättsväsendets område bör brottsoffrets perspektiv alltid ägnas särskild uppmärksamhet och lagstiftningen måste i högre grad utgå från brottsoffrets behov av skydd. Detsamma gäller inom sjukvården och socialtjänsten som spelar en stor roll när det gäller bemötande och behandling av människor som har utsatts för brott.

Inom Allians för Sverige är vi överens om att vi måste stärka insatserna för att hjälpa och värna brottsoffer. Vi har tagit fram ett antal gemensamma krav som gäller information och stöd till brottsoffer, brottsofferanpassade domstolslokaler och förbättrade regler om skadestånd.

Alla brott ska utredas

Folkpartiets landsmöte beslutade i augusti om ett helt batteri med insatser mot ungdomsbrottslighet i ett nytt, fördjupat rättspolitiskt program. Det handlar om att våga välja väg. Antingen fortsätter vi med den missriktade välviljan som har gjort att alltför ungdomar till slut i vuxen ålder hamnar i fängelse för att ingen ingrep i tid. Eller så väljer vi en väg där en tidig och tydlig koppling görs mellan handling och konsekvens, när det fortfarande finns goda chanser att bryta ett kriminellt beteende. En väg som också sätter brottsoffrets rättigheter i fokus.

Ett av våra 32 förslag mot ungdomsbrottslighet handlar om att polisen som huvudregel ska utreda alla brott, även om gärningsmannen är under 15 år. I dag sker detta undantagsvis. Vi vill att socialtjänsten också i fortsättningen

Fel! Okänt namn på

ska vara med vid förhöret. Om det gäller grova brott eller är oklart vem som faktiskt har gjort vad, tycker vi att fallet som huvudregel ska avgöras i domstol. Sedan är det socialtjänsten som bestämmer vilka insatser som bäst hjälper den unge. Att låta domstolen ta ställning till ansvarsfrågan handlar inte om att ”straffa” eller ”skrämma” men att förhindra att små olyckor blir till stora katastrofer. Det handlar också om att värna brottsoffer som i dag kan bli utan både skadestånd och vetskap om att gärningsmannens ansvar faktiskt klarläggs. I vår riksdagsmotion om ungdomsbrottslighet kräver vi därför ett flertal lagändringar och insatser för att stoppa nyrekryteringen till kriminaliteten.

Ökat fokus på förundersökningarna

Förundersökningen och förhörssituationen är en mycket viktig del i utredningen av ett brott. Under förundersökningen är det av avgörande vikt att förhørsledaren har rätt kompetens och att förhörslokalen är väl anpassad när det gäller barn och andra, ofta chockade, brottsoffer. Det handlar om rättssäkerhet – det är med utgångspunkt av det som framkommer i förundersökningen som åklagaren sedan avgör om åtal skall väckas eller ej. Om förhørsledaren saknar tillräcklig kompetens kan följderna bli att inget åtal väcks i ett fall där domstolen kanske hade ansett att den misstänkte gärningsmannen var skyldig till brottet. Folkpartiet vill därför ställa krav på att poliser i mycket högre utsträckning än i dag utbildas i förhörsmetodik. Endast personer som är särskilt utbildade och väl lämpade ska få arbeta med förhör. Utbildade och kompetenta förhørsledare är en fråga om rättssäkerhet – både för brottsoffer och misstänkta gärningsmän.

Det behövs mer forskning gällande förundersökningar, mer statistik och kartläggning som belyser vad som händer under förundersökningarna och hur de kan förbättras. I dag läggs majoriteten av förundersökningarna ned vilket kan tyda på att brottsoffrens rättigheter åsidosätts.

Vi vill också att brottsoffer ska få utförliga och begripliga beslutsmotiveringar i de fall förundersökningar läggs ned eller när åtal inte väcks. Känslan av att ha blivit orättvist behandlad och sedan inte ens förstå motiveringen till varför åtal inte väcks kan vara mycket stark och innebära att brottsoffret känner sig sviket av samhället.

Förbjud mobiltelefoner inom kriminalvården och rättspsykiatri

En person som är dömd till frihetsberövande efter att ha begått brott, ska inte kunna fortsätta att begå brott inifrån anstalten. Det kan tyckas som en självklarhet men i praktiken har kriminalvården stora problem med både narkotikabrottslighet och insmugglade mobiltelefoner på anstalterna, mobiltelefoner som i vissa fall används av de intagna för att planera och leda fortsatt kriminell verksamhet utanför anstalterna under fängelsetiden.

Fel! Okänt namn på

Enligt kriminalvårdens anstaltsföreskrifter får intagna och häktade inte använda eller inneha annan telefonutrustning än den som tillhandahålls av kriminalvårdsmyndigheten. Innehav av mobiltelefoner är således redan förbjudet. Men genom att telefoner smugglas in av besökare, av intagna som varit på permission eller t.o.m. av anställda som mutas eller hotas av de intagna, misslyckas kriminalvården med att upprätthålla mobiltelefonförbudet. På så sätt misslyckas också samhället med att skydda brottsoffer – trots att gärningsmännen är frihetsberövade.

Folkpartiet krävde i en riksdagsmotion hösten 2004 ("Återupprätta förtroendet för kriminalvården" 2004/05:Ju340) att de dömdas möjligheter att använda mobiltelefon skulle skärpas väsentligt. Folkpartiet menar att det bästa vore att helt förbjuda mobiltelefoner inom anstaltsområdet, även för anställda, så att man minskar risken för att mobiltelefoner över huvud taget kommer i orätta händer. Ett sådant förbud finns sedan en tid tillbaka i Norge.

Detta innebär inte att intagna helt skulle hindras från att ringa telefonsamtal. Enligt 30 § lagen om kriminalvård i anstalt, får telefonsamtal mellan intagna och personer utanför anstalten äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den intagne får inte ringa samtal som syftar till att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans eller hennes anpassning i samhället eller annars vara till skada för den dömde eller någon annan. Samtal kan kontrolleras om det är nödvändigt med hänsyn till säkerheten. För häktade gäller i huvudsak samma bestämmelser (12 § lagen om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.).

I vår motion om kriminalvården står vi fast vid vårt krav på ett totalförbud mot mobiltelefoner inom anstalterna.

Under 2005 har det förekommit flera fall där mobiltelefoner har använts av patienter vid psykiatriska kliniker för att fortsätta trakassera och begå brott inifrån klinikerna. I ett fall var det en man som dömts för grova sexualbrott mot barn som misstänks för nya sådana brott med hjälp av en mobiltelefon under tiden han suttit intagen på en regionpsykiatrisk klinik.

Vi vill se en snabb lagändring så att ansvarig läkare får rätt att förbjuda en patient som är dömd för brott att använda mobiltelefon. Det är helt orimligt att patienter vid psykiatriska kliniker kan fortsätta att trakassera sina offer inifrån klinikerna. Folkpartiet kräver ett totalförbud för mobiltelefoner inom kriminalvården – när det gäller psykiatrin måste vi också fråga oss vad som är viktigast: skyddet för patientens rätt att använda mobiltelefon och andra sätt att kommunicera eller skyddet av brottsoffren? I det valet måste brottsoffrens rättigheter stärkas. Det handlar inte om att förbjuda alla patienter att ringa, men det handlar om att göra en hot- och riskbedömning och ge läkare rätt att beslagta mobiltelefoner och förbjuda användningen av Internet. Beslutet ska kunna överklagas och en omprövning av godkänt beslut skulle sedan kunna ske exempelvis var tredje månad. Vi vill att riksdagen ger regeringen i uppdrag att snarast återkomma med ett konkret lagförslag.

Fel! Okänt namn på

Stärk skyddet mot systematisk förföljelse

Runt om i landet finns det människor som förföljs systematiskt av någon de känner eller av en helt främmande person. Systematisk förföljelse, s.k. stalking, kan ske genom övervakning, trakasserier och hot. Det kan pågå under några veckor, månader eller år. Den som förföljs bryts ned bit för bit, livet präglas av ständig oro och maktlöshet. I riksdagen hade vi nyligen en möjlighet att förbättra situationen för dessa människor. Vi föreslog att systematisk förföljelse skulle kriminaliseras genom en tydlig lagstiftning. Men majoriteten – Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet – röstade nej till vårt förslag och kastade bort den möjligheten.

Att utsättas för systematisk förföljelse kan drabba vem som helst. I en del fall har personen också synts i medier, exempelvis personer som artister, skådespelare och politiker. Inte sällan är det kvinnor som förföljs av en okänd eller före detta man. Många av dem som förföljer en annan person lider av psykiska störningar och förföljelsen kan i västa fall sluta med våld. Det börjar ofta med ett flertal, upprepade ”mindre allvarliga handlingar” som telefonsamtal, e-post och brev med obehagligt innehåll, eller att personen bara visar sig i närheten – något som kan vara mycket påfrestande och hotfullt för den som drabbas. Ibland bedöms händelserna som olaga hot, ofredande eller hemfridsbrott, gärningar med låga straff. Men systematisk förföljelse hamnar oftast i en juridisk gråzon. Den som drabbas står rättslös.

För att stärka skyddet för dem som utsätts föreslog vi från Folkpartiet, i en motion till riksdagen hösten 2004 (”Förändringar i straff- och processrätten” 2004/05:Ju412), att systematisk förföljelse ska kriminaliseras. Det var ett förslag som samtliga partier inom Allians för Sverige ställde sig bakom. Säkerhetspolisen och Brottsoffermyndigheten är några av de myndigheter som också ser allvarigt på problemet och instämmer i att det behövs bättre lagstiftning. Från psykiatrin betonas att systematisk förföljelse är ett underskattat problem som i många fall döljer sig bakom andra brott som mord, dråp och misshandel. Men beteendet upptäcks inte i tid och viktiga behandlingsinsatser uteblir. Lagstiftningen behöver tydliggöra att det handlar om ett brottsligt beteende, både för brottsoffrens skull och för att behandlingsinsatser tidigt ska kunna sättas in mot gärningsmännen.

I en del länder som t.ex. USA, Kanada och Storbritannien, är ”stalking” redan straffbart i särskild lag. Vi tycker att det är hög tid att även Sverige ändrar lagen till skydd för dem som förföljs och trakasseras. Det behövs också bättre och snabbare åtgärder, polisen måste tidigt kunna förhindra fortsatta förföljelser. Samarbetet mellan polisen och psykiatrin, genom kartläggning, systematiska riskbedömningar och uppföljning av de personer som ägnar sig åt förföljelser, måste förbättras. Vi måste kunna ingripa även mot den här typen av brott, som genom många olika gärningar inskränker människors rörelsefrihet och trygghet.

Vi vill därför att riksdagen tar initiativet och beställer ett konkret lagförslag av regeringen. Det behövs nämligen förändringar så snabbt som möjligt, de som utsätts för förföljelser har inte tid att vänta. Borde inte alla partier i riksdagen kunna stödja detta? Det handlar om att samhället ger sitt fulla stöd

till dem som utsätts för brott. Men s, v och mp tyckte inte att det behövdes ett konkret lagförslag och röstade emot förslaget i riksdagen. Varför? Jo, för att ”regeringen förbereder ett uppdrag till Brottsförebyggande rådet att ta fram ett kunskapsunderlag i ämnet” (bet. 2004/05:JuU20). Det är ett sorgligt besked att skicka ut till de människor som får sina liv nedbrutna genom att utsättas för systematisk förföljelse.

Vi har redan kunskap om problemet. De myndigheter och andra som berörs har redan kommit in med synpunkter och förslag till riksdagen. En konkret lagstiftning är en av flera åtgärder som hade kunnat stärka skyddet. Respekten för brottsoffers rättigheter måste stärkas. Därför kräver vi åter igen att riksdagen ger regeringen i uppdrag att presentera ett konkret lagförslag mot systematisk förföljelse.

Stärk brottsoffers och vittens situation i rättsprocessen

Många brottsoffer vittnar om bristfälligt bemötande under rättsprocessen. Det kan t.ex. handla om att personal har bristande förståelse för brottsoffrets situation, att brottsoffret får alltför knapphändig förklaring om hur en rättsprocess går till eller att informationen om hur deras fall utvecklar sig är otillräcklig.

Redan i dag finns det en skyldighet för polisen att informera den drabbade om åtgärder som gäller utredningen och vart han eller hon kan vända sig för att få hjälp och stöd. Detta fungerar emellertid olika bra runtom i landet. Tydliga, samordnade direktiv och uppföljning av rutiner när det gäller bemötande av brottsoffer behövs så att bemötandet inte avgörs beroende på var i landet man råkar ut för ett brott.

Vad gäller åklagare är det vanligt att brottsoffret inte får träffa henne eller honom före huvudförhandlingen eller inte alltid får reda på hur en rättegång går till. Alla målsägare måste garanteras tydlig information om hur en rättegång kommer att gå till eller varför ett åtal inte väcks.

Vid varje beslut om permission måste det ske en avvägning mellan den inagnes intresse av att få permission och brottsoffrets berättigade krav på skydd och säkerhet. Vid denna avvägning bör större hänsyn tas till brottsoffrets skyddsintresse än i dag. Kriminalvården måste också bli bättre på att informera brottsoffret om gärningsmannens permissioner och vid frigivning. Vi vill också att kriminalvårdens behandlingsprogram ska omfatta ett brottsofferperspektiv.

Vi tycker också att det bör införas en uttrycklig rätt för målsägare att inför domstol avge sin berättelse om hur brottet har påverkat henne eller honom. Detta skulle kunna öka allmänhetens förtroende för rättsväsendet och många brottsoffer skulle också kunna må bättre av att inför rätten få ge uttryck för de känslor som brottet orsakat.

Förhörssituationen för den som ska vittna i en rättegång måste också lyftas fram. Det processuella regelverket kring förhör bör ses över med ett tydligt brottsoffer- och vittnesperspektiv för att underlätta för den som ska höras så att inte rättegången upplevs som ytterligare ett trauma vid sidan av själva

Fel! Okänt namn på

brottet. Möjligheterna kring s.k. medhörning, dvs. en möjlighet för brottsoffret att sitta i ett annat rum i domstolen än gärningsmannen och rätten samt där biträdas av stödpersoner under rättegången, är en viktig åtgärd. Samtliga domstolar i landet ska ha ett särskilt inrättat vittnesstödsrum, som gör att målsägare och vittnen slipper sitta i samma väntrum som de tilltalade.

Särskilt utsatta brottsoffer

Vi vet att vissa grupper är överrepresenterade som brottsoffer eller särskilt utsatta. Det kan gälla barn, kvinnor, gamla eller funktionshindrade. Dessa grupper har särskilda behov som brottsoffer, vilka måste värnas i hela den rättsliga kedjan. Gamla som har utsatts för brott i sitt eget hem, som har utnyttjats på ålderdomshem eller annars har utsatts för brott kan vara i behov av extra stöd och hjälp i rättsprocessen.

Funktionshindrade som har utsatts för brott kan vara extra sårbara i rättsprocessen. Dessa brottsoffer måste få den speciella stöd och den extra hjälp de kan vara i behov av.

I Sverige ska det råda kvinnofrid – inte bara på papperet utan även i verkligheten. Så är det inte i dag. I Folkpartiet liberalernas motioner ”Nolltolerans mot våld mot kvinnor” och ”Liberal offensiv mot människohandel för sexuella ändamål” föreslår vi därför ett flertal skärpta åtgärder i arbetet mot våldet och förtrycket av kvinnor och barn.

Barn i rättsprocessen

Rättssystemet är i grunden anpassat till vuxna. Barn far dock många gånger mycket illa i rättsliga utredningar, förhandlingar och processer. Ofta läggs utredningar där barn är brottsoffer ned. Detta beror till stor del på svårigheter gällande bevisningen och att barn inte har vuxnas kommunikationsförmåga. Barn som utsatts för brott eller bevittnat brott måste därför behandlas extra varsamt och med rätt kunskap genom hela rättskedjan. I brottsutredningar gällande barn som utsatts för våld i familjen eller sexuella övergrepp krävs särskilda kunskaper av polis, åklagare, advokater, domstol och socialtjänst. Ett annat problem är att förhörmiljön ofta inte är anpassad till barn. Om barnet kan höras i en känd och trygg miljö, t.ex. i ett rum på dagis, är det lättare för barnet att berätta vad hon/han varit med om.

Barn kan också utsättas för brott i skolan. Mobbning utgörs ofta av våld, hot och trakasserier – dvs. brottsliga gärningar som ska polisanmälas och utredas precis som andra sådana brott som sker utanför skolans verksamhet. Barn som är brottsoffer för mobbning måste bemötas med kunskap och omsorg, inte bara inom skolväsendet utan även genom hela rättsprocessen. I det nya skolpolitiska program, ”Återupprätta bildningsskolan”, som antogs vid Folkpartiets landsmöte i augusti 2005 fastslås en rad krav på viktiga åtgärder som också bidrar till brottsförebyggande insatser.

I vår motion om ”Skolans arbete för demokrati och mot våld och mobbning” belyser vi frågan om barn som brottsoffer på grund av mobbning i sko-

lan och vi presenterar där skärpta åtgärder mot mobbning, bl.a. gällande polisanmälan vid våld och allvarliga fall av kränkningar. I motionen föreslår vi också att en rättslig översyn görs för att underlätta för elever att få skadestånd av kommuner som visat underlåtenhet i arbetet mot mobbning.

Barn som lever i familjer med våld

Enligt Rädda Barnen finns det mellan 100 000 och 200 000 barn i Sverige som bevittnar/lever med våld i den egna familjen. Barn som lever i familjer där våld är deras vardag – där de bevittnar hur den ena föräldern misshandlar den andra – far mycket illa. Vanmakt och rädsla kan prägla dessa barns hela uppväxt. Barn som ser sina mammor bli misshandlade är en bortglömd grupp. De får inte den hjälp och behandling de behöver. Resultat (våren 2004) från ett flerårigt forskningsprojekt vid Göteborgs universitet (av Kerstin Almqvist och Anders Broberg) visar att 95 % av barnen har varit hemma i lägenheten när mamma misshandlats. 77 % befann sig i samma rum. Nästan hälften av barnen, 45 %, hade varit inblandade i misshandeln, antingen genom att de själva drabbats av slag i samband med misshandeln av mamman, eller genom att de handgripligen försökt stoppa misshandeln.

Folkpartiet liberalerna vill betona att det är mycket viktigt att se till dessa barns rättigheter. Vi menar att det är fel att endast anse barnen som vittnen till våldet och sålunda inte själva direkt drabbade. Barn som har sett och/eller hört den ena föräldern hotas och misshandlas av den andra kan vara offer för psykisk misshandel. Frågan om brottsofferstatus för dessa barn är viktig men också komplicerad rent juridiskt. Vi har därför länge krävt att regeringen ser över frågan hur barn som lever i familjer med våld ska kunna vara brottsoffer i enlighet med straff-, process- och skadeståndsrätt. Regeringen bör påskynda detta arbete.

Medling – unga lagöverträdare möter brottsoffren

När unga människor begår brott måste samhället ingripa snabbt och tydligt på ett tidigt stadium. Unga lagöverträdare utsätter ofta andra unga människor för brott.

Medlingsverksamheten, som i första hand riktar sig mot unga lagöverträdare, har visat sig vara en av flera viktiga åtgärder för att klarlägga skuldfrågan och visa på konsekvenserna av den brottsliga gärningen. Samma hänsyn måste tas till både brottsoffret och gärningsmannen och medlingsverksamheten bör således fortsätta att vara frivillig för båda parter. Men däremot måste medlingsverksamheten garanteras i varje kommun, det får inte vara så att möjligheten till medling ska vara beroende av var i landet man bor.

I vår riksdagsmotion "Liberala insatser mot ungdomsbrottslighet" (2005/06) föreslår vi ett helt batteri med åtgärder som vi anser nödvändiga för att förhindra att fler unga människor hamnar i en destruktiv, kriminell bana.

Fel! Okänt namn på

Stödfunktioner för unga brottsoffer i varje kommun

Unga brottsoffer löper större risk att själva börja begå nya brott. Därför måste det finnas ett tydligt stöd till dessa ungdomar, t.ex. genom stödcentrum för unga brottsoffer där polis och socialtjänst arbetar tillsammans. Att ha tillgång till en socialsekreterare direkt på polisstationen har visat sig vara mycket värdefullt. Folkpartiet vill att stödfunktioner för unga brottsoffer ska finnas i varje kommun eller i samverkan mellan mindre kommuner.

Kommunernas ansvar för stöd till brottsoffer

Brottsförebyggande åtgärder i den offentliga miljön

I brottsförebyggande syfte är det bl.a. viktigt att kommunerna arbetar med översyn av offentliga utrymmen som parker, gångtunnlar, busshållplatser och parkeringsplatser. Målet bör vara att göra dessa platser så trygga som möjligt, exempelvis genom öppnare ytor och tydligare belysning. Vid nya byggnadsprojekt bör planeringar för en tryggare offentlig miljö alltid ingå. Varje del i arbetet med att förhindra att brott begås är viktig – en man som förföljer och trakasserar en kvinna utanför hemmet eller en person som planerar att råna någon ska så långt det är möjligt inte kunna hjälpas av en dåligt upplyst och otrygg offentlig miljö.

Kommunernas ansvar enligt socialtjänstlagen

Stödet till brottsoffer åligger i enlighet med socialtjänstlagen ytterst kommunerna. Detta fungerar i dag i praktiken tveksamt i alltför många kommuner som även ger för låga anslag till ideella brottsofferjourer. Vi vill dock att alla medborgare ska ha möjlighet till likvärdig och bra brottsofferhjälp oavsett var de bor. Om kommunerna inte lever upp till den lagstadgade skyldigheten måste bestämmelsen i 5 kap. 11 § socialtjänstlagen, om att socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp, ändras till skall verka för osv. Vi vill även att socialtjänsten särskilt uppmärksammar behov av stöd och hjälp till anhöriga som mist en närstående person till följd av våldsbrott.

Det kan även behöva övervägas om ansvaret för stödet till brottsoffer i stället ska åligga staten.

Det är viktigt att socialjouren verkligen fungerar som en jour – brott begås dygnet runt och brottsoffer måste därför kunna få hjälp även vid obekväma tider på dygnet. Mindre kommuner som kan ha svårigheter att upprätthålla beredskap och kompetens inom detta område kan med fördel söka samarbete med närliggande kommuner.

Länsstyrelsen måste utnyttja sin tillsynsskyldighet gentemot kommunerna och uppmärksamma hur socialtjänsten fullgör sitt ansvar. Vite bör kunna

utdömas till de kommuner som inte uppfyller socialtjänstlagens bestämmelse om stöd och hjälp till brottsoffer.

Stöd till ideella brottsofferorganisationer

Socialtjänstlagen klargör att det ankommer på socialnämnden att samverka med ideella organisationer för att förebygga sociala problem. Av landets 289 kommuner saknas dock exempelvis kvinnojourer i över 100 kommuner. Många av dessa kommuner har ingen beredskap alls för att bistå hjälpsökande kvinnor. I många fall är de ideella kvinno- och brottsofferorganisationernas insatser, engagemang och kunskap av avgörande betydelse för brottsoffret – särskilt när samhället i övrigt inte har klarat av att erbjuda stöd och hjälp. Det går inte nog att betona betydelsen av dessa organisationer och vikten av ett samarbete mellan dem, kommunerna och de rättsvårdande myndigheterna. Kommunernas bidrag till de lokala organisationerna varierar kraftigt, inte minst mellan åren. Denna kortsiktighet försvårar för organisationerna i deras verksamhet. Det ekonomiska stödet till de ideella brottsofferorganisationerna och kvinnojourerna måste vara kontinuerligt. Vi vill även här klargöra att stödet till just brottsofferjourerna inte får minska på grund av att majoriteten av de statliga resurserna avsätts till kvinnojourerna. Båda dessa jourverksamheter är av avgörande vikt för brottsoffer – oavsett vilka allvariga typer av brott som en person har drabbats av. Det senaste året har det funnits en tendens att dränera brottsofferjourerna på resurser. Vi motsätter oss en sådan kategorisk prioritering av stödet till ideell brottsofferverksamhet.

Vittnesstödsverksamheten

Vittnen kan också ses som offer för brott då det i vissa fall kan vara mycket obehagligt att först och främst bevittna brott men också att sedan vara tvungen att berätta om det, i en del fall med rädsla för repressalier. I Sverige inrättades den första vittnesstödsverksamheten 1995 och hela verksamheten bedrivs ideellt via lokala brottsofferjourer och med stöd från Brottsoffermyndigheten. Ett vittnesstöd är en ideellt verksam person som genomgått utbildning i såväl bemötandefrågor som frågor gällande rättsprocessen. Vittnesstödet bistår brottsoffer och vittnen med stöd och praktisk information om hur en rättegång går till.

Folkpartiet liberalerna anser att vittnesstödsverksamheten är mycket viktig och bidrar till en ökad chans att vittnen verkligen kommer till domstolarna, avlägger bättre vittnesmål och känner sig bättre till mods när de lämnar domstolen. De i dag ca 1 000 personer som arbetar ideellt som vittnesstöd runt om i landet gör således en mycket viktig insats.

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket slutredovisade i april 2004 sitt regeringsuppdrag att medverka till att vittnesstödsverksamhet inrättas vid landets domstolar. De båda myndigheternas rapport visar att vittnesstödsverk-

Fel! Okänt namn på

samheten numera är en utbredd och etablerad verksamhet som fanns vid 5 av landets 6 hovrätter och i 76 av totalt 79 tingsrätter/kansliorter. Särskilt inrättade vittnesstödsrum, som gör att målsägare och vittnen slipper sitta i samma väntrum som de tilltalade, fanns vid hälften av hovrätterna och på 50 av tingsrätterna/kansliorterna. De brister och problem som uppmärksammades i rapporten är enligt myndigheterna till stor del av praktisk karaktär och gäller samordning eller kommunikation mellan domstol och vittnesstödsverksamhet. Några av åtgärdsförslagen i rapporten är att samordningen vid tingsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö bör få en enhetlig lösning genom heltidsanställda vittnesstödsordnare och att ”ideella föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet bör få ett årligt bidrag för att underlätta samordning och skapa gynnsammare förhållanden för verksamheten”. Folkpartiet liberalerna anser att dessa åtgärder är viktiga och att vittnesstödsverksamheten ska permanentas. De domstolar som saknar vittnesstödsrum ska snarast inrätta ett sådant.

Säkerhet för vittnen och målsägare

Vi tycker att det är hög tid att strama upp rutinerna kring reglerna om spärrmarkering/sekretessmarkering och kvarskrivning som ska vara till hjälp för utsatta personer. Dagens system medför inte sällan att de uppgifter som ska skyddas läcker ut – även till just den person som utgör hotet. Skatteverket och andra berörda myndigheter men även banker, skolor och andra kommer i kontakt med personer som behöver skydd, måste se över sina handlägningsrutiner och bör begränsa antalet personer som har åtkomst till hemliga personuppgifter. I betänkandet ”Ny sekretesslag” (SOU 2003:99) föreslås en del sådana skärpande regler och åtgärder som snarast bör införas.

En person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet kan också få fingerade personuppgifter. Tillstånd lämnas av Stockholms tingsrätt och ansökan om medgivande görs av Rikspolisstyrelsen efter framställning från den som vill använda uppgifterna. I samband med detta uppstår det ofta kostnader som den hotade personen själv måste betala. Vi vill att det i största möjliga mån ska gå att få skäligen ersättning för sådana kostnader. Sådan ersättning skulle kunna finansieras och utgå i enlighet med ersättningen vid personsäkerhetsprogrammet enligt nedan.

I betänkandet ”Ett nationellt program om personsäkerhet” (SOU 2004:1) föreslås ett program till stärkt skydd för grovt hotade personer samt att den som omfattas av programmet även ska ha rätt till ersättning från staten för de merkostnader som bl.a. flyttning och minskade arbetsinkomster i samband med detta kan innebära. Programmet är inriktat på att omfatta en snäv personkrets av bevispersoner och personal inom rättsväsendet samt deras närstående. I särskilda fall kan det även tillämpas på andra,

t.ex. journalister eller politiker. I vår motion ”Nolltolerans mot våld mot kvinnor” föreslår vi att ett personsäkerhetsprogram även ska omfatta grovt

Fel! Okänt namn på

hotade kvinnor och vi utvecklar där mer kring personsäkerhetsprogrammet och kostnaderna för detta. Vi anser att ett nationellt personsäkerhetsprogram med möjlighet till personsäkerhetsersättning bör införas snarast möjligast.

Inrätta ett EU-program för vittnesskydd och brottsoffers säkerhet

Att vittna i rättegångar där organiserad brottslighet är inblandad är inte riskfritt. Folkpartiet liberalerna vill att Sverige arbetar för att EU ska inrätta ett gemensamt program för vittnesskydd och brottsoffers säkerhet. Det är av avgörande vikt att både vittnen och brottsoffer för internationell, gränsöverskridande brottslighet som t.ex. människohandel får stöd, hjälp och skydd – både i landet där rättegång hålls och i hemlandet om de åker tillbaka. Medlemsländernas polismyndigheter måste ha väl utvecklade metoder för riskbedömning och samarbete gällande vittnen, brottsoffren och deras anhöriga.

Skadestånd

Hela livet kan förändras i ett ögonblick för den som utsatts för ett brott. Brottsoffer drabbas ofta av otrygghet, trauman, fysiska- och/eller psykiska skador och andra rättsförluster. Ett eventuellt skadestånd ersätter aldrig det lidande som har drabbat ett enskilt brottsoffer men det kan vara nödvändigt för att kunna betala sjukhuskostnader, behandling eller förstörd egendom. Det kan också vara en del av upprättelsen att få ersättning för den kränkning en person utsatts för genom brottet. Därför är det viktigt att reglerna om skadestånd och den praktiska hanteringen gällande utbetalning fungerar så bra som möjligt. För brottsoffret får det inte medföra ytterligare problem eller oklarheter kring ett utdömt skadestånd när rättegången väl är över. Dagens regler kring skadestånd och brott innehåller dock brister som vi vill förändra.

Underlätta för brottsoffren att få ut skadeståndet

När ett brottsoffer har fått rätt till skadestånd är det upp till honom eller henne att själv se till att skadeståndet verkligen betalas ut. Om gärningsmannen inte frivilligt betalar skadeståndet hamnar ärendet hos kronofogdemyndigheten. Ofta kan gärningsmannen inte betala och risken är att brottsoffret upplever sig kränkt igen genom den uteblivna betalningen från gärningsmannen. Många gånger måste brottsoffret då söka ersättning ur hemförsäkringen eller i sista hand brottsskadeersättning hos Brottsoffermyndigheten. Det kan dröja länge innan brottsoffret verkligen får ut skadeståndet. Vi anser att denna ordning är stötande och att det är orimligt att brottsoffret ska behöva vänta så länge på att få pengarna. Det är viktigt att brottsoffret får ersättningen snarast möjligt för att kunna använda den för t.ex. behandlingskostnader. Regeringen bör därför

Fel! Okänt namn på

utreda ett nytt system, där staten vid utdömt skadestånd på grund av brott, förskotterar skadeståndet till brottsoffret och att det sedan ankommer på staten att kräva in beloppet av gärningsmannen.

Stärk möjligheten till skadestånd när gärningsmannen är under 15 år

När en person utsätts för brott av en gärningsman som inte har uppnått den s.k. straffmyndighetsåldern, dvs. är under 15 år, händer det ofta att brottet inte utreds av polisen. En möjlighet att undantagsvis utreda sådana brott finns enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) 31 §, men i många fall förblir brottet outrett. Ansvarsförhållandena kommer i dessa fall inte heller att avgöras av domstol, trots att en sådan möjlighet (s.k. bevis-talan) finns i vissa fall enligt LUL 38 §. För brottsoffret medför detta bl.a. en svagare ställning när det gäller att kunna få ut skadestånd. Möjligheten till skadestånd bestäms i dessa fall oftast av Brottsoffermyndigheten genom reglerna om brottsskadeersättning.

Våren 2005 uttalade riksdagens justitieutskott (bet. 2004/05:JuU18) att möjligheten för brottsoffer att kunna få ut brottsskadeersättning om gärningsmannen varit under 15 år måste förbättras. Utskottet menade att det behövs en översyn av hur reglerna tillämpas i dessa fall och att regeringen bör ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att göra en sådan översyn. Folkpartiet anser att det är angeläget att en sådan översyn sker snabbt så att brottsoffrens rättigheter till ersättning stärks. Folkpartiets krav i vårt rättspolitiska program samt riksdagsmotion om insatser mot ungdomsbrottslighet, bl.a. att ändra LUL så att alla brott i stället som huvudregel ska utredas av polis, skulle även innebära att brottsoffers möjligheter till ersättning förstärks.

Förbättra möjligheterna till brottsskadeersättning för sakskada

Det är i dag svårt för flera småföretagare att teckna försäkringar. Om företagaren utsätts för t.ex. skadegörelse eller inbrott kan det därför vara svårt att få ersättning för de skador som företagaren drabbas av. Även om brottet klaras upp saknar ofta gärningsmannen möjlighet att betala ett eventuellt skadestånd. Möjligheterna att få brottsskadeersättning för sakskadorna är snäva och tillämpas sällan. Mot denna bakgrund anser vi att en utvärdering av brottsskadelagens bestämmelser rörande sakskadorna och tillämpningen av dessa bör genomföras.

Ändra reglerna om skadestånd och bodelning

Inför äktenskapsskillnad görs en bodelning där makarnas tillgångar och skulder läggs samman och delas lika. Ett utdömt skadestånd på grund av brott,

t.ex. skadestånd för misshandel av en sambo eller maka, påverkar då bodelningen precis som alla andra skulder. Vi anser att det är oacceptabelt att ett skadestånd av den typen ska räknas med i bodelningen och på så sätt komma gärningsmannen till godo. Resultatet kan bli att offret i praktiken får stå för halva gärningsmannens skadestånd. Här räcker inte heller möjligheten till jämkning enligt 12 kap. 1 § äktenskapsbalken till för att ta till vara brottsoffrets rättigheter.

I början av 2002 ställde Folkpartiet liberalerna en skriftlig fråga i riksdagen till justitieministern om han var beredd att vidta några åtgärder för att stärka misshandlade kvinnors ställning i samband med bodelning. I sitt svar (2001/02:499) hänvisade ministern bl.a. till ett mål för prövning i hovrätten och skrev ”om det visar sig att reglerna ger tvivelaktiga resultat, kommer jag dock att se till att frågan om en översyn av bodelningsreglerna övervägs”. Målet i hovrätten som ministern ville avvakta avgjordes i juni 2002. Varken det målet eller efterföljande praxis verkar bekräfta något annat än att gällande lagbestämmelser medför orimliga konsekvenser avseende skadestånd och bodelning.

Vi vill se ett lagförslag där ett utdömt skadestånd på grund av brott inte ska ingå i bodelning mellan makar där den ena maken är gärningsman. I både Norge och Danmark finns redan liknande sådana regler. Även i Sverige bör regeringen återkomma till riksdagen med ett lagförslag enligt ovan.

En liknande situation uppkommer om brottsoffret råkar uppbära försörjningsstöd. Dessa brottsoffer kan nekas socialbidrag med motivering att personen via skadeståndet kan försörja sig med egna medel. Socialtjänstlagen bör därför kompletteras så att det framgår att skadestånd på grund av brott inte alltid ska beaktas vid beräkning av socialbidrag. I vår motion ”Ändrade regler om makars egendom” visar vi på ytterligare behov av nödvändiga förändringar i civilrätten gällande brottsoffer och äktenskapskillnad.

Avskaffa regeln om avdrag för självriskbelopp

Staten betalar ut brottsskadeersättning enligt brottsskadelagen. Förutsättningen är att brottsoffret inte kan få sina skador ersatta av skadevällaren, genom någon försäkring eller annan ersättningsform. Brottsskadeersättning betalas i första hand vid personskador och för kränkning. Ersättningens storlek fastställs av Brottsoffermyndigheten. I 10 § brottsskadelagen stadgas ”Vid personskada, vid kränkning och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas ett självriskbelopp”. Förutom de i lagen specifikt angivna undantagen ska ett avdrag inte göras om det ”i övrigt finns särskilda skäl att inte avräkna något självriskbelopp”. Vi tycker att det är orimligt med ett avdrag för självriskbelopp vid brottsskadeersättning för personskador och kränkning. Reglens undantag vid ”särskilda skäl” räcker inte och bestämmelsen torde kunna innebära att brottsoffret känner sig kränkt ytterligare en gång. Vi vill därför att denna regel avskaffas så att stötande tillämpningar försvinner.

Vi vill också avskaffa Brottsoffermyndighetens rätt att sänka ett av domstol utdömt och materiellt provat skadestånd.

Fel! Okänt namn på

Inför ersättning för sorg och saknad

Sedan 2002 kan det för personskada som har lett till döden betalas ut ersättning för psykiska besvär som har åsamkats en anhörig till följd av dödsfallet. Ändringen i skadeståndslagen (5 kap. 2 § 3 p.) innebär en viss anpassning till – och utvidgning av – tidigare praxis. Det innebär också bl.a. en bevislättning för den anhörige gällande påvisandet av ersättningsgilla psykiska besvär till följd av dödsfallet. Någon rätt för den anhörige till ersättning för sorg och saknad eller för kränkning finns dock inte i de situationer som bestämmelsen avser.

Det måste ses över hur de svenska skadestandsreglerna kan kompletteras med en rätt för ersättning för sorg och saknad. Naturligtvis kan sorg och saknad aldrig mätas i pengar men det skulle kunna innebära en viss upprättelse för de anhöriga och bättre möjligheter till bl.a. stöd från psykolog. Ersättningen skulle kunna utgå med ett schablonmässigt belopp utan någon mera tidsödande och omfattande utredning. En annan lösning kan också vara att den kränkingsersättning som hade tillfallit offret om han eller hon hade överlevt brottet, skulle kunna tillfalla de anhöriga i dödsboet.

Stockholm den 30 september 2005

Johan Pehrson (fp)

Torkild Strandberg (fp)

Jan Ertsborn (fp)

Cecilia Wigström (fp)

Karin Granbom (fp)

Helena Bargholtz (fp)